

ФАКТОРИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

А Розкрита сутність «творчий потенціал майбутнього лікаря», висвітлені наукові підходи до розуміння феномену творчості як одного з основних концептів процесу формування творчого потенціалу особистості; теоретично обґрунтовані фактори активізації потенціалу майбутніх лікарів під час навчання їх у вищих медичних навчальних закладах.

Ключові слова: творчий потенціал, активізація, майбутній лікар, професійна освіта, творча самореалізація.

Актуальність проблеми. Здоров'я нації та перспектива розвитку суспільства значною мірою залежать від професійної компетентності та творчого потенціалу майбутніх лікарів, від їхнього глибокого усвідомлення свого призначення, функцій і соціальних ролей. Потреби соціуму диктують вимоги до професійної підготовки фахівців, у тому числі – медичних працівників.

Очікування зводяться до потреби у випускниках вищих медичних закладів, які матимуть не лише якісну професійно-медичну підготовку, будуть не тільки висококваліфікованими лікарями, але й творчими особистостями з неординарними підходами до виконання професійних завдань, із ціннісними орієнтирами й прагненням до професійного самовдосконалення впродовж усього життя, лікарів, які здатні до самореалізації в умовах жорсткої конкуренції ринкових відносин, – цим підкреслюється актуальність порушеної у статті проблеми.

Мета статті – розкрити сутність «творчий потенціал майбутнього лікаря», висвітлити наукові підходи до розуміння феномену творчості як одного з основних концептів процесу формування особистості, окреслити фактори активізації творчого потенціалу майбутніх лікарів під час навчання їх у вищих медичних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку творчого потенціалу особистості та пошуку шляхів його активізації присвячені філософські розробки А. Арнольдова, М. Барга, Г. Батищева, М. Бердяєва, В. Біблера, В. Губіна, Б. Кедрова, О. Чаплігіна, І. Шпачинського та науково-педагогічні розвідки Є. Адакіна, М. Дяченко, І. Зязюна, В. Клименка, В. Кременя, В. Моляко, Я. Пономарева, В. Рибалки, В. Роменця, Р. Цокура та ін.

Зокрема, дослідження у цій царині належать В. Андрееву, В. Андруценку, С. Архангельському, С. Батищеву, М. Євтуху, І. Зязюну, А. Марковій, Н. Ничкало, О. Новікову, О. Пехоті, П. Пономарьову, З. Решетовій, С. Сисоевій та ін.

Специфіку професійної підготовки лікарів окреслили В. Андронов, В. Білібін, Ю. Віленський, І. Вітенко, О. Грандо, В. Дуброва, В. Менделевич, О. Орлова, Ю. Остраус, Л. Пірїг, Ф. Портнов, М. Тимофієва, О. Уваркіна, Е. Чугунова та ін.

У результаті аналізу досліджень, що стосуються професійної підготовки медичних працівників у ВНЗ, можна зробити висновок, що наразі відсутні наукові розвідки, які широко окреслюють фактори

активізації творчого потенціалу майбутніх лікарів під час навчання їх у вищих медичних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Активізація творчого потенціалу студентів, у тому числі майбутніх лікарів, залежить від багатьох чинників, як зовнішніх (соціальні, політичні, економічні, культурні трансформації в суспільстві, діяльність освітніх закладів, засобів масової інформації, взаємодія з іншими освітніми та неурядовими організаціями), так і внутрішніх (спілкування з однолітками, емоційний клімат в об'єднанні, ідеологія, характер відносин, творчий, культурний і духовний потенціал, навички членів субкультури студентів).

Згідно з принципами медичної деонтології, розвиток духовних і моральних якостей майбутніх лікарів, формування їхніх креативних здібностей відбувається на духовному та особистісному рівнях із урахуванням потреб самих студентів, базуючись не лише на засадах медичної етики, а й на творчій самореалізації, самовдосконаленні, нормах поведінки.

У педагогіці під час вивчення феномену творчості увага акцентується на новизні та суспільній значущості результатів творчої діяльності як основних її критеріїв. Під творчістю в педагогіці розуміють процес засвоєння матеріальних і духовних цінностей, створених людством, під час якого відбувається формування і розвиток творчої особистості.

Творчість, за визначенням А. Брушлинського, – це відкриття невідомого, створення сучаснішого, подолання стереотипів і шаблонів. На думку Л. Виготського, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, головним у творчості є виникнення і розвиток нових структур, й досі не пізнаного знання, модерніших способів діяльності, під час якої створюється дещо нове, оригінальне, що потім входить в історію розвитку не тільки самого творця, але й науки, мистецтва тощо.

Творчість є феноменом цілісної особистості. Найбільша потреба особистості, яка визначає зміст її життя і значущість її Я, – це прагнення через творчу діяльність реалізувати свої внутрішні творчі резерви і здібності. Поняття про креативну особистість містить у собі ідею самотворення, її можливості розвивати свій творчий хист у процесі власних творчих зусиль, які запускають механізм позитивного зворотного зв'язку, під час якого щось створюється і розвиваються власні креативні можливості людини.

Виходячи з вищезгаданих дефініцій, можна тлумачити творчість як процес людської діяльності, ре-

зультатом якої є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, це вища форма активності та самостійності діяльності особистості, це джерело розвитку окремої людини і суспільства загалом.

Поняття «особистість» трактується по-різному, що зумовлено протилежними поглядами щодо її розвитку: одна група вчених стверджує, що кожна особистість формується і розвивається відповідно до її вроджених здібностей, а соціальному середовищу відводять незначну роль; інші вважають особистість цілком сформованим у ході соціального розвитку продуктом, зовсім не враховуючи при цьому вроджені здібності особистості.

У сучасних умовах «проблема якості освіти поступово утверджується як головний критерій рівняння ефективності, ширше – життєздатності не тільки освітніх, але й соціальних систем» [2]. У соціальному вимірі освіта стає домінуючою підсистемою суспільства, яка: визначає рівень і якість розвитку економіки та праці; виступає стратегічним ресурсом функціонування державних і політичних структур; є фундаментальною засадою соціалізації особистості [1]. Суспільство наразі потребує висококваліфікованих лікарів із інтелектуально розвинутим професійним світоглядом, високим рівнем творчого потенціалу, лікарів, які здатні самостійно й виважено приймати рішення в теоретичній сфері своєї діяльності [11, с. 254].

На розвиток творчого потенціалу майбутнього лікаря впливають різні чинники. Фактори впливу їх на розвиток особистості вивчали психологи (Л. Божович, Д. Ельконін, Л. Виготський тощо) та педагоги (С. Козлова, І. Мудрик, Т. Поніманська, М. Фіцула, І. Яцук та ін.), причому, дехто з них (С. Козлова, Т. Поніманська) факторами розвитку особистості визначають спадковість, середовище й виховання, тобто біологічні та соціальні чинники.

Так, наприклад, А. Мудрик [8] серед факторів розвитку особистості виокремлює мегафактори (космос, планета, світ), макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава), мезофактори (місцевість і тип поселення, засоби масової інформації, приналежність до певної культури) та мікрофактори (сім'я, група ровесників, виховні організації, мікросоціум).

Формуючи сприятливе середовище як підґрунтя формування індивідуальності, яким мали б забезпечуватися особистість чи група об'єднаних спільною метою людей (наприклад, академічна група у навчальному закладі тощо, основним завданням яких є стати професіоналами з їхньої спеціальності), суспільство зміцнюється, будує базу та організовує широку перспективу на потенційний майбутній ріст і розвиток. Модернізація соціальної ситуації, суспільної свідомості, ціннісних підвалин зумовлює пошук якісніших підходів до удосконалення освіти.

Відтак, структурними компонентами педагогічно комфортного середовища є творча доброзичлива атмосфера, ситуація успіху, імпровізація (як уміння сфокусувати сили душі й розуму, запаси пам'яті, відсутність комплексів щодо творення нового, свіжих поглядів, зорієнтованість на постійний ріст, прагнення до якого має бути підтримано сім'єю, групами за інтересами, середовищем, суспільством), що має стати пусковим механізмом у складному процесі активізації творчого потенціалу студентів.

Найкомфортнішим і найнеобхіднішим освітнім середовищем для підготовки майбутнього лікаря зокрема, для формування й розвитку його духовно-творчого потенціалу є медичне середовище, в якому панують творча атмосфера, висока культура професійного діалогу, динаміка дискусії й пошуку істини, педагогічне співробітництво «викладач – студент», духовна взаємодія і неперервне збагачення досвіду професійної лікарської практики.

Проте не можемо достеменно стверджувати, що чинна медична освітня сфера достатньо враховує вплив індивідуальних особливостей студентів на процес особистісного становлення майбутнього лікаря. Розвиток, покращення й поглиблення вивчення та усунення проблем у цій галузі має бути пріоритетним на державному рівні. Якщо уряд намагається налагодити сучасне відповідне медичне обслуговування висококваліфікованими медичними працівниками, то спершу потрібно покращити професійний вишкіл майбутніх лікарів, запроваджувати новітні підходи викладу матеріалу у медичних закладах.

Поряд із цим надзвичайно важливим залишається питання достойної підготовки тих, хто навчає, хто доносить знання до студентів. Тому повинні бути створені незалежні комісії для перевірки рівня володіння й вміння викладати спеціальності медичних наук (адже методика тут надзвичайно важлива) у відповідних університетах. Викладач повинен не лише досконало володіти своїм предметом, але й мати необхідні навички спілкування із студентською аудиторією, володіти цілим комплексом психологічних методик для вмотивування навчального процесу. Позаяк професійне становлення особистості як суб'єкта праці й здоров'я нації в цілому є не тільки індивідуальною потребою, а й формою реалізації власних амбіцій. Професійна підготовка психологічно сформованого першокласного лікаря пов'язана не так з неуспішним навчанням, як із завадами на шляху до професіоналізації фахівця з медицини.

Індивідуальність викладача є дієвим чинником формування особистості майбутнього лікаря ХХІ ст., бо ніщо так не спонукає студента до професійного самозростання, як власний приклад професіонала-наставника. Адже діяльність викладача вищого навчального закладу є специфічним різновидом творчої інтелектуальної праці, що, насамперед, сфокусовано у доборі методів реалізації мети і завдань, поставлених державою перед вищою школою: забезпечення ефективності навчально-виховного процесу; озброєння майбутніх фахівців спеціальними знаннями (у нашому випадку знаннями з цілої низки медичних галузей); налаштуванню студентів до самостійного отримання максимальної інформації за короткий час і розвитку творчого мислення й вмінню знаходити шляхи виходу із нестандартної чи складної професійної ситуації; виховання різнобічної, досвідченої й культурної людини як представника медичної спільноти.

Механізмами реалізації потреб у творчій діяльності для саморозвитку, самовдосконалення, а також наявність низки мотивів, серед яких на першому місці мають перебувати ті, що пов'язані зі змістом обраної професії, має управляти держава як орган, що зацікавлений у якісній сфері медичного обслуговування. Тому що формування особистості майбут-

нього працівника як творчої індивідуальності у процесі навчання відбувається лише тоді, коли освітній процес, що здійснюється на ґрунті особистісно зорієнтованої професійної настанови, створює благодатні умови для якісного оволодіння цілісним досвідом, у нашому випадку медичної професії. Лише за таких умов майбутній фахівець у процесі отримання знань і навиків індивідуально, творчо поєднує основні ланки попередніх досліджень, засвоює культуру, творчий досвід професійної діяльності всього, чого вже досягнуто у певній галузі.

У ситуації ідеальної освітньої моделі держава зобов'язана надати право на індивідуальний розвиток і професійний ріст, отримання знань усім учасникам освітнього процесу: як студенту, який прагне отримати професію й стати високооплачуваним першокласним професіоналом (у сучасних ринкових умовах за даними соціального опитування зарплата є одним із вирішальних чинників обрання професії), так і викладачу, який уже вклав у себе як професіонала чимало зусиль і коштів і тому бажає достойні умови праці та її оплати, широке поле для розвитку професійних ідей і прагнень.

На наше переконання, факторами, що зумовлюють формування творчого потенціалу майбутнього лікаря є:

– потреби соціуму в порядних, висококваліфікованих медичних працівниках, психологічно та соціально готовими до лікарської діяльності в нових умовах і здатними до постійного професійного самовдосконалення;

– глобалізація цілей освіти (створення європейського наукового та освітнього простору для підвищення конкурентоспроможності та мобільності випускників вищих медичних навчальних закладів на європейському ринку праці);

– посилення ролі особистісних якостей (духовність, професійна гнучкість, ініціативність, сприйнятливність до нового, творче (клінічне) мислення, комунікабельність, які необхідно постійно розвивати і вдосконалювати).

Одним із факторів активізації творчого потенціалу майбутнього лікаря є самостійність у набутті знань. Навчити студента самостійно оволодівати необхідними знаннями, формувати й розвивати в собі вміння

та навички, допомогти йому стати активним – одне з важливих завдань вищої освіти, в тому числі – медичної.

Надзвичайно важливим чинником активізації творчого потенціалу особистості майбутнього лікаря є впровадження нових педагогічних технологій для підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах, а також спрямування вектора медичної освіти на формування гармонійно та всебічно розвиненої особистості, зростання творчої активності й самостійності.

Висновок. Отже, в умовах ринкової економіки, коли надання медичних послуг стає площиною високої професійної конкуренції та висуваються нові вимоги до особистості лікаря, зростає потреба в активізації творчого потенціалу майбутніх лікарів ще під час їхнього навчання у ВНЗ, а відтак – і визначення чинників впливу на цей процес. Таким чином, сьогодні гігієна духовного здоров'я така ж необхідна для життя, як і здоров'я фізичне, тому надзвичайно важливим є завдання навчити майбутнього лікаря творчо мислити, дискутувати, чітко висловлювати й доводити свої погляди, шукати найоптимальніші шляхи вирішення проблеми.

Список використаних джерел

1. Білоус, О. Глобалізація розвитку і соціальна безпека / О. Білоус, Н. Маслова-Лисичка // Віче. – 2001. – № 5. – С. 22–44.
2. Вікторов, В. Г. Регулювання якості освіти як філософсько-освітня проблема: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. філос. наук: спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / В. Г. Вікторов. – Київ, 2006. – 30 с.
3. Гагин, Ю. А. Концептуальный словарь-справочник по педагогической акмеологии: учеб. пособ. / Ю. А. Гагин. Изд. 2-е. – СПб., СПбГУПМ, Балт. пед. академия, 2000. – 222 с.
4. Гиппократ. Избранные книги / Гиппократ. – Москва – Ленинград: Гос. изд-во биол. и мед. лит-ры, 1936. – 736 с.
5. Кузьмінський, А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – Київ: Знання, 2005. – 486 с.
6. Лошакова, Т. Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении [Текст]: монография / Т. Ф. Лошакова. – Екатеринбург, 2001. – 416 с.
7. Моисеев, В. И. Медицина и философия: нужны ли они друг другу / В. И. Моисеев // Трудный пациент: журнал для врачей, 2007. – №3. – Т. 5. – С. 58–60.
8. Мудрик, А. В. Социологизация человека: [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / А. В. Мудрик. – 2-е изд. испр. и доп. – Москва: Академия, 2006. – 304 с.
9. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких, П. В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – Москва: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
10. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В. А. Межериков; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. – Москва: ТЦ Сфера, 2009. – 448 с.
11. Ющенко, Ю. П. Деякі аспекти викладання філософії у вищих медичних навчальних закладах / Ю. П. Ющенко // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник української медичної стоматологічної академії. – 2013. – Випуск №2 (42), том 13. – С. 253–255.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 18.01.2017

Слухенская Р. В., Ерохова А. А. Факторы активизации творческого потенциала личности будущего врача в процессе профессиональной подготовки.

А Раскрыта сущность дефиниции «творческий потенциал будущего врача», освещены научные подходы к пониманию феномена творчества как одного из основных концептов процесса формирования творческого потенциала личности, теоретически обоснованы факторы активизации творческого потенциала будущих врачей во время обучения их в высших медицинских учебных заведениях.

Ключевые слова: творческий потенциал, активизация, будущий врач, профессиональное образование, творческая самореализация.

Sluhenska R. V., Yerohova A. A. The activation factors of future doctor creative potential in the professional training process.

С This article demonstrates the essence of «the future doctor creative potential», reports the scientific approaches of understanding the creativity phenomenon as one of the key concepts in the process of individual creative potential formation, theoretically proves the factors that activate spiritual and creative potential of future physicians during their training in higher medical educational institutions. Activation of spiritual and creative potential of students, including future doctors, depends on many external and internal factors.

Key words: spiritual and creative potential, activation, future doctor, professional education, creative self-realization.